

do literatury rosyjskiej jako zbawienie, teraz w liście pisanym z Salzbrunn, nazywa go „kaznodzieją knuta, apostołem głupoty, współnikiem obskurantyzmu, chwałcą tatarszczyzny”.

W r. 1852 Gogol umiera w skrajnej nędzy. Po zmarłym nie pozostało literalnie nic oprócz znośzonego płaszcza, jak opiewał urzędowy spis pozostawionych przez pisarza rzeczy.

Twórczość Gogola wymierzyła potężny cios staremu państwu pańszczyńnianemu porządkowi, przyczyniając się do rozbudzenia rewolucyjnych idei w społeczeństwie rosyjskim. Gogol, dzięki współdziałaniu Bielińskiego, który pierwszy naświetlił znaczenie twórczości autora „Martwych dusz”, wpłynął na dalszy rozwój literatury rosyjskiej, kierując ją na tory realizmu krytycznego. On był tym pisarzem, który dał nowe spojrzenie na oglądaną rzeczywistość, pokazał zgniliznę i rozkład moralny pańszczyńnianego ustroju. Później Czernyszewski i Sałtykow-Szczedryn staną się kontynuatorami tych idei, które kiełkowały dopiero w dziełach Gogola.

26/6
12.VII.51
PAŃSTWOWY TEATR DOLNO - ŚLĄSKI
W JELENIEJ GÓRZE

Kierownictwo art.: ZUZANNA ŁOZIŃSKA

50/51

Mikołaj Gogol

„OŻENEK”

KOMEDIA W 3-CH AKTACH

Przekład Adama Grzymały-Siedleckiego

w Jeleniej Górze

Nr.:

69 91

Rok 1951

52
Prem. 12.7.51r.

* * *

Mikołaj Gogol, znakomity pisarz rosyjski, urodził się w r. 1809 w miejscowości Wielkie Soroczyńce, leżącej w dawnej gubernii Połtawskiej, i był z pochodzenia Ukraińcem. Ojciec jego, Wasyli Gogol-Janowski, drobny właściciel ziemski, objawiał duże zainteresowanie dla zagadnień literatury i sztuki i nawet był autorem kilku komedii, grywanych z powodzeniem na ukraińskich scenach amatorskich.

Młody Gogol po ukończeniu gimnazjum i liceum w Nieżynie, wyjeżdża do Petersburga, gdzie ima się różnych zajęć i wreszcie wstępuje jako urzędnik do służby państwowej. Siedząc na posadzie, wraca często myślami do stron rodzinnych i pisze szereg powieści z życia ludu ukraińskiego, o zabarwieniu etnograficznym z pewną domieszką elementu fantastycznego, pt. „Wieczory na folwarku koło Dikańki”. Dzieło to, wydane w dwu tomach w latach 1831—1832, zdobywa autorowi uznanie i przynosi rozgłos. W r. 1835 Gogol ogłasza dwie nowe książki: „Arabeski” i „Mirgorod”, do których weszło kilka opowiadań napisanych w Petersburgu. „Arabeski” dają obraz życia ówczesnej stolicy rosyjskiej, przy czym autor piętnuje w sposób bezceremonialny nieludzki stosunek klas posiadających do biedoty. W „Mirgorodzie” wśród opowiadań, do których treść zaczerpnął autor z rzeczywistości ukraińskiej, znalazła się również opowieść historyczna „Taras Bulha” z czasów wojen kozacko-polskich. Pojawienie się tych dwu książek spotkało się z ostrą oceną ze strony krytyki reakcyjnej. W obronie Gogola stanął świetny krytyk obozu lewicowego, Bieliński. On to pierwszy zwrócił uwagę na znaczenie w literaturze rosyjskiej Gogola, jako twórcy kierunku realistycznego. Gogol, według jego słów, z wyjątkową prawdą przedstawia współczesną mu rzeczywistość. Prostota pomysłów, prawda życia, ludowość i oryginalność — pisał Bieliński — oto zalety utworów Gogola.

W r. 1835 napisał Gogol komedię „Rewizor”, w której soczystymi barwami odmalował prowincjonalne środowisko biurokratów rosyjskich, pogrążone w bajorze wszelkiego rodzaju łajdactw i nadużyć. Oglądamy w tej wspaniałej komedii gromadę urzędników carskich, łapowników i obżartuchów, zajmujących się niecenymi i drobnymi intrygami, plotkami, a przede wszystkim wyzyskiwaniem biednych ludzi. Gogol dał w „Rewizorze” barwny obraz z czasów nikolajowskiej reakcji, opierającej się na cenzorach i żandarmach, jako na jedynych obrońcach ładu społecznego. Gogol obnażył w całej rozciągłości nędzę moralną i obyczajową kasty urzędniczej i zdemaskował zakłamanie

ustroju politycznego carskiej Rosji. Ów rewizor, o którym trafnie powiedział Bieliński, że wywołany został z nicości przez przeżartą niepokojem wyobraźnię prowincjonalnej bandy biurokratów, staje się w komedii sumieniem społecznym. Publiczność petersburska przyjęła komedię tę z wyraźnym niezadowoleniem i to do tego stopnia, że autor zmuszony był na premierze opuścić teatr przed końcem przedstawienia. W Moskwie natomiast, gdzie wystawiono sztukę w Teatrze z udziałem słynnego aktora Szczepkina w roli horodniczego, przyjęto sztukę na ogół życzliwie.

Po „Rewizorze” autor powrócił znów do powieści. Jeszcze w Petersburgu pisze pierwsze rozdziały „Martwych dusz”, które czyta Puszkiniowi, kończy jednak powieść w Rzymie, gdzie zatrzymał się dłużej po wyjeździe z Rosji. W „Martwych duszach” dał Gogol obrazy z życia obszarników, eksploatujących podległe sobie chłopstwo bez żadnych skrupułów. Z powieści tej przebija zgnilizna moralna klasy posiadającej, a niezwykła plastyka występujących postaci potęguje jeszcze bardziej to wrażenie. Powieść zanim ukazała się w druku, przechodziła ciężkie tarapaty z cenzurą, która początkowo nie chciała nawet słyszeć o wydaniu książki. Dopiero pewne zmiany, których autor dokonał, umożliwiły wydrukowanie powieści. I znów Moskwa powitała książkę z zadowoleniem, a Petersburg z oburzeniem.

Po wydaniu „Martwych dusz” Gogol kończy zaczęta jeszcze w r. 1833 komedię „Ożenek”. Wystawiono ją w r. 1842 w Petersburgu. Jest to według określenia samego autora „historia z nieprawdziwego zdarzenia”, wyciągająca na światło dzienne wszystkie ludzkie słabości i słabości. Oglądamy w niej i kupców i urzędników, pokazanych w krzywym zwierciadle satyry, całą galerię typów z Jaiczną, Żewakinem, Podkolesinem i Koczkariewem na czele. Gogol maluje obraz nędzy i upadku moralnego kupców i urzędników, zaprzatniętych jedną myślą, w jaki sposób „wznieść” się w kamienice lub posagi kandydatek do stanu małżeńskiego. Obnażając moralne i duchowe ubóstwo przedstawianych sfer, Gogol pokazuje, z jakich elementów składa się społeczeństwo rosyjskie. Prawdziwość i barwność obrazów, wszechstronne naświetlenie rzeczywistości, zdumiewająca plastyka wprowadzonych do komedii figur, wreszcie prosty, naturalny język, jakim przemawiają bohaterowie sztuki, charakteryzują tę jedyną w swoim rodzaju komedię.

Pod koniec życia następuje w Gogolu przemiana: staje się ascetą i mistykiem. W r. 1847 ogłasza „Wybór ustępów z listów do przyjaciół”, z listów pełnych ewangelicznej treści i moralizatorstwa. W związku z tym Bieliński, który w swoim czasie powitał wejście Gogola

WYKONAWCY:

Agafia Tichonowna, panna na wydaniu	EUGENIA HORECKA
Arina Pantelejmonowna, jej ciotka	KATARZYNA FELDMANOWA
Iwan Kuźmicz Podkolesin, radca nadworny	JAN PIĄTKOWSKI
Ilia Fomicz Koczkariew, jego przyjaciel	JERZY SOBIERAJ
Baltazar Baltazarowicz Żewakin, eks-oficer marynarki	MARIAN BOGUSŁAWSKI
Iwan Pawłowicz Jaicznica, egzektor	STEFAN RYBARCZYK TADEUSZ SZANIECKI
Nikanor Iwanowicz Anuczin, eks-oficer piechoty	JAN MACZKA
Fiołka Iwanowna, swatka	STANISŁAWA MISIEWICZ
Stiepan, służący Podkolesina	OLGIERD RADWAN
Duniaszka, służąca Agafii	JANINA JANCZEWSKA

Rzecz dzieje się w Moskwie w pierwszej połowie ubiegłego stulecia.

Kierownik literacki: EDWARD KOZIKOWSKI

Reżyseria: HENRYK LOTAR.

Dekoracje: ANNA SZELIGA.